

Knjige in zaslonski mediji

■ **Lucija Ademoski**, univ. dipl. rusistka in bibliotekarka, je knjižničarka na OŠ Franceta Bevka v Ljubljani.

Svet se vztrajno spreminja in z njim tudi naše navade. Neverjetno naglico vsakdanjim opravilom med drugim narekuje množica elektronskih medijev, med katerimi izstopa prekomerna uporaba pametnih telefonov in tablic. Sodobna tehnologija prevladuje tudi v življenju otrok, ki vedno več prostega časa preživijo pred čudežnimi napravami. Postale so njihove najboljše prijateljice, nudijo jim zabavo, hkrati pa od njih ničesar ne zahtevajo.

Postarani otroci

Ob vsakodnevem večurnem strmenju v vznemirljive elektronske vsebine otroci izgubljajo stik z resničnostjo. Pretirana uporaba zaslonov, ki ne spodbuja jezikovnega razvoja, negativno vpliva tudi na njihov spoznavni razvoj, osebnost, navaja jih na pasivnost in neučinkovito izrabo prostega časa. »Prav informacijska tehnologija in zasloni so glavni vzrok za njihovo izgubo življenjskega navdušenja, hrepenenja, samoiniciativnosti, vztrajnosti in smisla. Zasloni umetno postarajo naše otroke, prehitro vse vidijo, prehitro vse doživijo, nič več ni skrito, skrivnostno, ničesar več ni, kar bi prebujalo njihovo hrepenenje, radovednost ... Iskrice v očeh so izginile, ker so jih pogasili vase srkajoči zasloni, ki počasi in vztrajno pijejo otrokovo otroškost.« (Kristovič, 2019: 10) »Tablice so postale najmodernejši in najučinkovitejši nadomestek za dudo.« (Wolf, 2020: 124)

Mamljivi zaslonski mediji

Miha Kovač pravi, da »zaslonski mediji socializirajo v hiperaktivnost, v konzumiranje kratkih vsebin, mnoge računalniške igrice pa so zasnovane tako, da vzpostavljajo odvisnost od njih /.../ prezgodnja uporaba pametnih telefonov povzroči, da telefoni uporabljajo otroke in ne obratno.« (Skupno branje krepi vezi, 2020: 33)

»Pametni telefoni so univerzalne naprave, saj združujejo več komunikacijskih orodij, čarovniško pomanjšanih v žepni format. S to novo informacijsko napravo, ki je pogoltnila vse druge, so nastali tudi številni novi mediji – in ker ima dan le 24 ur, so časopisi, knjige, radio in klasične televizijske postaje zaradi Facebooka, YouTubea, blogov, vlo-

Foto: Ivan Esenko

gov itd. izgubili pomemben del pozornosti, ki jim jo je dotlej namenjalo medijsko občinstvo. /.../ beremo še več kot nekoč, saj tudi velik del novih medijev temelji na pisani besedi. A ker imamo na voljo radikalno več vsebin, /.../ se vsebine pogosto le na hitro in površno dotaknemo.« (Kovač, 2020: 39–40) »Besednjak tovrstnih sporočil je praviloma ozek, za povrh pa je dovršen del družbenih medijev oblikovan tako, da nas zasvoji, saj nam prebujajo potrebe po novih in novih informacijskih dražljajih.« (prav tam: 41)

Svoje prve korake v digitalni svet naj bi zato otroci naredili v spremstvu odraslih, ki jih lahko usmerjamo k pravilnemu in kritičnemu sprejemanju, izbiranju in vrednotenju tovrstnih vsebin.

Površinsko in globoko branje

Spremenjene bralne navade nas vodijo k obubožani različici branja, »ki ji dandanes sledi večina ljudi: brati hitro, če se le da, in počasi, kadar res ne gre drugače« (Wolf, 2020: 174). Slediti bi morali reku 'hiti počasi' in si ob branju vzeti potreben čas za oza-veščanje naših misli, občudovanje lepote besedila in premišljevanje o porajajočih se vprašanih (prav tam). »/.../ branje zahteva določen čas, vendar tudi nagrajuje z mislimi, ki učinkujejo še dolgo po tistem, ko branje zgodbe izzveni. Enako kot lahko pretirani stik z digitalnimi mediji še okrepi naravno nagnjenost otrok, da brez prestanka preskakujejo z misli na misel, jim izkušnja globokega branja lahko pomaga pri tem, da se naučijo drugačnega odnosa do svojega

razmišljanja.« (prav tam: 157)

V tehničnem smislu je razlika med tiskanimi in digitalnimi mediji le v nosilcu zapisa. Prevladujoči mediji, ki nas zasipavajo z raznovrstnimi, pogosto nepomembnimi informacijami o zunanjem svetu, sami po sebi zastavljajo vprašanje, kateri medij nam lahko najučinkoviteje pomaga upočasniti tempo, se umiriti in zazreti v notranji svet. Tak medij so nedvomno knjige, ki nas duhovno bogatijo in širijo naše obzorje. Z njihovim branjem upočasnimo informacijski pretok, čustveno in mentalno smo zatopljeni na globlji ravni, kar nam omogoča bolj objektivno soočanje z vsakodnevnimi težavami. Poglobljeni načini branja širijo naše besedišče in nas učijo analitičnega in kritičnega mišljenja.

»Pri vzpostavljanju distance do informacijske ponudbe /.../ igra pomembno vlogo prav knjiga, ki omogoča čas za premislek, za oblikovanje lastnega mnenja. /.../ Knjiga daje bralcu možnost za srečanje s samim seboj, za intenzivni notranji dialog in je nenadomestljivi del človekovega življenjskega samozavedanja. /.../ Branje knjig sicer zahteva večji miselni napor, vendar v nas razvija fantazijske sposobnosti, z branjem premagujemo praznost življenja.« (Papež, 2001: 24)

Paul Kropp v svojem priročniku *Vzganjanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje* (2000) kot dokaz razlike med dejavno držo bralca in pasivno držo gledalca predstavlja zanimivo vajo: »Ko boste naslednjic za pol ure sedli, da bi brali knjigo ali daljši članek, imejte ob sebi svinčnik in papir. Kadar koli se boste ustavili, da bi kaj pomislili, dojeli ali znova prebrali isti odstavek, na papir naredite kljukico. Ugotovili boste, da bo po tridesetih minutah papir dobesedno posejan s kljukicami /.../. Zdaj poskusite početi isto med polurnim gledanjem televizije.« (Kropp, 2000: 228) Rezultat bo le tu in tam narejena kakšna kljukica, saj vas je televizija vsrkala v svoj časovni ritem, v katerem ni bilo časa za razmislek (prav tam).

»/.../ zaslon zahteva le površinsko pasivno zrenje in hitro preletavanje vsebin, kar ne dopušča nikakršne poglobitve in notranjega procesa ter (samo)dialoga.« (Kristovič, 2019: 11)

Miha Kovač, avtor knjižne uspešnice *Be-*

Foto: Petra Duhannoy

rem, da se poberem: 10 razlogov za branje knjig v digitalnih časih (2020), verjame, »da bomo še vedno brali tiskane knjige. Tudi naši otroci jih bodo. Raziskave razlik med branjem s papirja in zasloni so namreč pokazale, da daljša in zapletena besedila vsi razumemo bolje, če jih beremo s papirja. Zanimivo pa je, da so te razlike večje pri tako imenovanih digitalnih domorodcih, rojenih tako rekoč s pametnim telefonom v zibki, kot pri nas starejših, ki se še spomnimo sveta brez zaslonov tehnologij. /.../ povsem mogoče je, da bodo naši potomci še bolj potrebovali tiskane knjige, kot jih mi. So pa razmeroma dober nadomestek za tiskane knjige bralne naprave, namenjene zgolj branju knjig, na katerih ni takih ali drugačnih motilcev.« (Skupno branje krepki vezi, 2020: 33)

Elektronske knjige

Med epidemijo koronavirusa je zelo naraslo zanimanje za branje in izposajo elektronskih knjig, ki je še vedno prisotno. E-knjige so ekološke, saj za svoj nastanek in obstoj ne zahtevajo agresivnih posegov v naravo. Dostopne so 24 ur na dan, izposodimo pa si jih lahko kar od doma. Zamudnine nam ni treba plačati, saj se po preteku izposojevalnega roka same vrnejo na digitalno polico.

Njihovo prebiranje na namenskih, očem prijaznih elektronskih bralnikih je skoraj enako branju tiskanih knjig. Tudi v slabših svetlobnih pogojih lahko na njih beremo na stotine naloženih e-knjig, saj sodobna

e-ink tehnologija zasloni ne utruja oči. Uporaba e-bralnikov je preprosta, listanje je nadomeščeno z drsanjem po zaslonu oz. z uporabo stranskih tipk, baterija pa se tudi po dolgotrajnih branjih zlepa ne izprazni. Še posebej so priročni za gibalno ovirane osebe, ki težje obiščejo knjižnico, ter za slabovidne bralce, saj jim omogočajo spreminjanje velikosti pisave in prilagajanje osvetlitve zasloni. Primerni so tudi za dislektike, ki lahko sami izberejo ustrezno vrsto pisave (Ivanc, 2020).

Vedno več časa smo prisiljeni preživljati v stiku z digitalnimi vsebinami. Tudi knjige niso več izjema. »Zaslonski mediji so nas naučili, kako v kratkem času obdelamo razmeroma veliko informacij in se orientiramo v okolju, na katerega se te informacije nanašajo. Branje knjig nas uri v daljšem vzdrževanju pozornosti na en sam problem ali zgodbo. Kombinacija 'zaslonskega' in 'knjižnega' načina mišljenja je zato bistvena za preživetje v sodobnem svetu.« (Kovač, 2020: 63) ◀

Viri in literatura

- Ivanc, Staš (2020): E-bralniki osvajajo svet. *Slovenske novice*, 20. 9. 2020. Pridobljeno 2. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.slovenskenovice.si/stil/bivanje/e-bralniki-osvajajo-svet/>.
- Kovač, Miha (2020): *Berem, da se poberem: 10 razlogov za branje knjig v digitalnih časih*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kristovič, Sebastian (2019): Zaslonski – 'električni pastirji'. *Vzgoja*, letnik XXI/1, št. 81, str. 9–11.
- Kropp, Paul (2000): *Vzganjanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje*. Tržič: Učila.
- Papež, Majda (2001): Knjiga, sodobni mediji in branje. *Glas Bralnega društva Slovenije*, letnik 2, št. 1, str. 22–24.
- Skupno branje krepki vezi. *Pogled za starše*, november 2020, str. 32–33.
- Wolf, Maryanne (2020): *Bralec, vrni se domov: beroči možgani v digitalnem svetu*. Ljubljana: Cankarjeva založba.